

Kada jedna državna institucija uz pomoć inozemne zaklade organizira ***
okrugli stol: “Siromaštvo i mogućnosti njegovog ublaživanja u Hrvatskoj”
moglo bi se pomisliti da joj je cilj pronaći način da zaustavi daljnje
osiromašenje i da će joj stoga biti zanimljivo istražiti uzroke osiromašenja
izazvane različitim uzrocima, pa tako i onima koji su posljedica
katastrofalno loših poteza u energetici. Bez valjane dijagnoza stanja, nema
promjene stanja – pokretanja Hrvatske. Štete koje su izazvale
osiromašenje, samo u energetici, iznose nekoliko milijardi USD, a o tome
sam već u nekoliko navrata pisao u Vjesniku, Kneji, Croinfu, Alertu i
drugim publikacijama. Moglo bi se pomisliti da bi organizatorima moglo
biti zanimljivo i viđenje o tome kako zaustaviti osiromašenje puka u
Hrvatskoj, makar prijedlozi načina zaustavljanja, ovisno o tome s koje se
interesne strane promatraju, nisu svima jednako privlačni, a možda su i s
obzirom na trenutni odnos snaga obogaćenih i osiromašenih, pomalo
utopistički. Javna riječ o tome preduvjet je da ne mora uvijek ostati tako.
U tekstu je označeno ono što se, pretpostavljam, najmanje dopada
organizatorima “koji bi htjeli ublažiti siromaštvo” u Hrvatskoj, tako da na
svom skupu o tome ne dopuštaju niti govoriti. Tekst je namijenjen onima
koje ta problematika zanima, a još više onima kojima se napisano ne
dopada, pa da im se pruži prilika da kažu što im se ne sviđa.

*** *Tekst je priređen za “Siromaštvo i mogućnosti njegovog ublaživanja u Hrvatskoj” okrugli stol u organizaciji Instituta za javne financije i Zaklade Friedrich Ebert, Zagreb, 15. studenog 2004. a odgovor organizatora je bio: «nazalost vas moram obavijestiti da je organizacijski odbor okruglog stola o siromastvu na svojoj sjednici u petak 29. listopada odlucilo da se vas rad ne prihvaca na okrugli stol».*

PREKOMJERNE CIJENE ENERGENATA - POSLJEDICA ISKLJUČIVO PROMAŠAJA ENERGETSKE POLITIKE, A NE SVJETSKOG TRŽIŠTA – JEDAN SU OD UZROKA SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ

Dr. Branimir Molak, dipl. inž. *

Zagreb, 26.10.2004.

SAŽETAK:

Cijene energenata u Hrvatskoj prekomjerno su visoke u odnosu na kupovnu moć stanovnika i osiromašuju ih. Nema niti riječi o tržištu energenata u Hrvatskoj, jer se radi o monopolskim proizvodima. U potpunosti je izostala državna kontrola rada monopola što nije slučaj u uređenim državama. Cijene naftnih derivata određuju se automatizmom besmislenog pravilnika koji je interesna grupacija za prijašnjeg mandata progurala kroz Sabor. Prekomjerno visoke cijene energenata u Hrvatskoj isključivo su posljedica i način nadoknade šteta izazvanih teškim promašajima u energetske politici (bez obzira na stranke – jer su sve imale udjela u skladu sa svojom moći), a ni u kojem slučaju nisu posljedica svjetskog tržišta energije. Prva faza "znanstvenog" projekta razaranja energetike uspješno je okončana i hrvatski puk je osiromašen mudrim potezima svojih kreatora za 3x2 milijarde USD. Tu fazu čine štetan ugovor s Talijanima o Jadranskom plinu, prodaja u besćenje četvrtine INA- Mađarima i krajnje štetan i opasan ugovor o NE Krško sa Slovencima. Očito te štete treba nadoknaditi prekomjernim cijenama energenata, a što to osiromašuje stanovnike, nikog nije briga. Nitko za promašaje (u kojima se zacijelo i obogatio) nije odgovarao. Naznačeni su neki putovi za promjenu stanja to jest zaustavljanja daljnjeg osiromašenja stanovništva.

Energetika kao razlog osiromašenja u Hrvatskoj – pregled stanja

Analitičarima je poznato da cijene naftnih derivata u Hrvatskoj već po drugi puta rastu u toku prve godine nakon smjene vlasti. To se u drastičnom obliku javilo 2000. godine – vidi dodatak 1 (isto se dogodilo i sa cijenom električne energije za domaćinstva), a ponovno se događa nešto blaže danas. Izgleda da je to kod nas mnogo više posljedica potrebe punjenja nećijih džepova, dok još mandat relativno dugo traje i dok se još pamte teško ostvariva pred izborna obećanja, nego je posljedica kretanja cijene nafte na svjetskom tržištu.

Cijena nafte na svjetskom tržištu dosegla je iznos od 55,67 USD za jedan barel (160 litara), što još realno niti nije najviši njen doseg kakav je bio u prošlosti – vidi dodatak 2. Po toj cijeni trošak nafte, uz tečaj 5,87 USD/Kn, u jednoj litri naftnih derivata u Hrvatskoj iznosi tek oko 2 kune (55,67/160*5,87). Ako se tome doda trošak prerade u rafinerijama i distribucije na prodajna mjesta, od najviše 1 kune/litri, onda je **prosječna cijena naftnih derivata na benzinskim postajama tek oko 3 kune/litri**. Tko uzima i zašto veliki preostali iznos do prodajne cijene derivata, trebalo bi objasniti kupcima. Njima je

svejedno da li to ide INA-i, državi ili nekom trećem. Krajnje je besmislen pravilnik koji cijenu naftnih derivata u Hrvatskoj određuje prema cijeni naftnih derivata na sjevernom Mediteranu (u Genovi), kao da Hrvatska uvozi derivate od tamo i kao da nema svoje rafinerije (i to u golemom suvišku kapaciteta u odnosu prema potrebama). Kreatori tog pravilnika nadalje su zaboravili da je kupovna moć stanovnika u Hrvatskoj osjetno manja (4-5 puta manji BDPppp) nego u zemljama na koje se poziva.

Troškovi prerade u našim rafinerijama nisu porasli. Država stalno obećava smanjenje poreza, pa stoga – kako tvrde - nije porastao niti iznos u cijeni derivata koji uzima država. Neobičan je i ničim opravdan postupak države da poskupljenje nafte na svjetskom tržištu iskoristi i za povećanje poreza na derivate i daljnje ugrožavanje standarda života svojih stanovnika. Porezom se u normalnim zemljama ublažavaju promjene na svjetskom tržištu, a njime se i osigurava stabilnost valute zemlje. Njime se može potaknuti i energetske sustave na pametnije poslovanje. **Spomenutim pravilnikom o određivanju cijena naftnih derivata, donesenim za prošlog mandata, država se u potpunosti odrekla te svoje osnovne funkcije.**

Plin, benzin i električna energija u odnosu na kupovnu moć stanovnika u Hrvatskoj su u prosjeku nekoliko puta skuplji nego u zemljama za koje su dostupni podaci o cijenama. Očito su preskupi energenti važan činilac osiromašenja puka u Hrvatskoj. Od završetka Domovinskog rata 1996. god. do danas plin je najviše poskupio od 0,96 na 2,08 kn/m³ ili za 117 % (u Zagrebu). Bezolovni benzin - 95 poskupio je od 3,8 na 7,4 kn/litri ili 95%. Struja je u prosjeku poskupila za 40% a onima koji najmanje troše, pretežno siromašnima, i po nekoliko stotina posto.

Mnoštvo je argumenata koji idu u prilog tvrdnji da se može sniziti cijena energenata u Hrvatskoj – vidi dodatak 3, a upućenima u problematiku energetike je jasno kako to učiniti, samo treba znati kome je to osim malom čovjeku - potrošaču u interesu. Kad budu poznate valjane bilance energetike (i gospodarstva) – u Hrvatskoj čak nema niti valjanih bilanci energetike - tj. kada se bude znalo "iz koje luke isplovljivati", trebat će postaviti jasne ciljeve - koncepciju razvitka (bolji život svima ili samo nekima?), a tek tada će se moći govoriti o putovima dosezanja tih ciljeva - strategiji razvitka energetike (i gospodarstva).

Poskupljenja naftnih derivata, plina i električne energije u Hrvatskoj isključivo su posljedica nesuvislih zbivanja u energetici Hrvatske a ne onih na svjetskom tržištu – vidi dodatke 3. i 4. Ono što se događa u energetici ne razlikuje se bitno od onog u drugim granama i pomažu razaranju Hrvatske. Na primjer prvi dio "projekta" razaranja energetike već je završen, a "rezultate" trpe sve siromašniji stanovnici. Prva faza "znanstvenog" projekta "uspješno" je okončana i hrvatski puk je osiromašen za najmanje 3x2 milijarde USD. Tu fazu čine štetan ugovor s Talijanima o jadranskom plinu, prodaja u besćenje četvrtine INA- Mađarima i krajnje štetan i opasan ugovor o NE Krško sa Slovincima. Očito te štete stoga nadoknađuju prekomjernim cijenama energenata, a što to osiromašuje stanovnike, nikog nije briga.

Štete od elementarnih nepogoda u Hrvatskoj (dvadeset godišnji prosjek) procjenjuju se na oko 240 milijuna USD/god i mnogo su manje nego su štete od djelovanja takve politike. Npr. prodajom 1/4 INA-e izazvana je šteta od najmanje 2 milijarde USD, ugovorom o NE Krško oko 1,9 milijardi USD štete, ugovorom o jadranskom plinu oko 2 milijarde.... Subvencija cijene plina za proizvodnju gnojiva u Petrokemiji u Kutini za

izvoz je također štetna, no najveća šteta je nastojanje i ostvarenje opskrbe agresora naftom i derivatima u Domovinskom ratu – vidi dodatak 4.

Prodaja INA-e za iznos mnogo manji od njene stvarne vrijednosti i štetan ugovor o korištenju jadranskog plina već su odavno poznati – vidi dodatak 4. Samo pridobive rezerve plina plinskih polja INA-e imaju vrijednost (prije nego je došlo do osjetnog porasta cijena i nafte i plina) od oko 6 milijardi, a nafte oko 1,8 milijardi USD. Što je s rafinerijama, benzinskim crpkama, naftovodima, plinovodima, opremom, zgradama itd.? Dakle INA je, kada je prodavana, sveukupno vrijedila više od deset milijardi dolara. Zbog čega je trebalo prodati četvrtinu INA-e mađarskom gubitašu MOL-u za 500 milijuna USD tj. za iznos pet puta manji od njene vrijednosti i izazvati štetu veću od 2 milijarde USD? Zbog poskupljenja nafte i plina ta šteta je danas i mnogo veća. I ugovor s Italijom o jadranskom plinu rezultirao je štetom većom od 2 milijarde USD. Zašto je to bilo potrebno?

Šteta od ugovora sa Slovenijom o NE Krško iznosi oko 1,9 milijardi USD. Nju čini poklonjena elektrana 700 milijuna USD (ukidanje obveze Sloveniji da sagradi elektranu u Hrvatskoj), preuzeta obveza Hrvatske za zbrinjavanje radioaktivnog otpada i razgradnju elektrane oko 300 milijuna (nisu nikad bili obveza Hrvatske) i ukradena - neisporučena električna energija Hrvatskoj u pet godina oko 900 milijuna USD (11-12 milijardi kWh po cijeni 9-10 US centi po kWh koju u prosjeku plaćaju kućanstva, umanjeno za troškove goriva i održavanja). Ta količina struje kućanstvima u Hrvatskoj dovoljna bi bila za opskrbu u razdoblju duljem od dvije godine. Zašto nije ta energija poklonjena stanovnicima Hrvatske nego Sloveniji? Što je sa sigurnošću elektrane? Nema plana za slučaj nesreće. Elektranu bi trebalo što prije zaustaviti i konzervirati.

HEP-ovi gubici u dovođenju električne energije do potrošača dosižu triput veći iznos nego su u EU. Pojedinih godina veći su od ukupne proizvodnje struje svih termoelektrana (bez toplana), ili dostižu iznos ukupne potrošnje struje u industriji ili polovinu potrošnje u kućanstvima u Hrvatskoj. Njihovom smanjivanju na EU razinu ostvarila bi se ušteda od 1,5 milijardi kWh i smanjilo zagađenje okoliša u proizvodnji električne energije u termoelektranama u Hrvatskoj za trećinu. Tko će to postići? Oni koji razaraju energetiku od osamostaljenja Hrvatske i prije, neće.

Zanimljivo je i ono što se događa s Petrokemijom u Kutini. Ona naime od INA-e kupuje plin po oko 9 US centi po m³, a INA ga uvozi iz Rusije po 15-16USc. **Domaćinstva plaćaju plin (u Zagrebu) više od 30 USc a INA i distributeri, kojih ima više od 40, što pokazuje kako je to unosan posao, neprestano traže još više cijene. Jadranski plin Talijanima se isporučuje po oko 6,3 ili po 8 USc. Proizvodna cijena plina u kontinentalnom dijelu Hrvatske je do 3-4 USc, a prodaju ga kućanstvima gotovo deset puta skuplje po 30 USc. Zašto?** Petrokemija troši plina kao sva kućanstva zajedno, a u 20 godina postojanja potrošila je plina više nego sva kućanstva od kada troše plin u Hrvatskoj. Kada po zimi nema plina za Petrokemiju zbog neriješenog problema dobave, političari izvedu zaposlene (i seljake?) na blokadu cesta "jer neće biti gnojiva za proljetnu sjetvu", a oko 60% ukupne proizvodnje gnojiva u 20 godina postojanja Petrokemija je izvezla izvan granica Hrvatske. Dakle, o nedostatku gnojiva za sjetvu u Hrvatskoj nema niti govora. Zar proizvodnju gnojiva za izvoz trebaju subvencionirati kućanstva? Možda bi bilo jeftinije platiti zaposlene u Petrokemiji da se odmaraju nego da rade za takav izvoz?

Što se već godinama događa u energetici Hrvatske možda najbolje ilustrira skup održan potkraj 1992. godine kada je još gotovo trećina Hrvatske bila okupirana. Na tom skupu uz podatke o radu naftovoda prikazane su prognoze rada naftovoda u 1993. i slijedećim godinama. Dani su podaci o golemim količinama nafte koju se kanilo prevesti naftovodom u rafinerije pod srpskom kontrolom (osjetno veće nego je ukupna potrošnja nafte u Hrvatskoj), kao da rata nema. Izgleda da tzv. krajinski četnici nisu znali za te "stručne" prognoze pa nisu dozvolili rad naftovoda, ali je zato ubrzo "pronađeno novo rješenje" tj. povećan je transport – izvoz naftnih derivata iz Hrvatske, kako agresorski ratni stroj ne bi stao. Dakako da za spomenuto (u čemu se zacijelo i obogatio) nitko nije odgovarao. Koliko je ljudi poginulo zbog tih "aktivnosti"?

Kako ublažiti siromaštvo izazvano među ostalim i energetikom

Po svemu sudeći izgleda da su političari u Hrvatskoj samo zamijenili svoj prijašnji cilj - bolje reći frazu "komunizam = društvo blagostanja" za novu - "Hrvatsku u EU". Blagostanje su postigli osiromašivanjem stanovnika koji nisu ni "svjesni kako dobro žive". Političari se trude da sva ona dobra što ih je dala priroda i izgradile generacije ljudi, osim da što prije podijele međusobno ili svojim podobnicima, "odvedu" u Europu – prodaju u besćenje. Što brže i jeftinije prodaju, dobivaju više podrške svojoj "sjajnoj" politici od političara i profitnih institucija zapadnog svijeta. Hrvatska je oduvijek bila u Europi a i na Balkanu - geografski. Problem je u tome što je način razmišljanja i djelovanja političara - balkanski. Zašto nisu stanovnicima objasnili bar jedno: što ih dobro, a što loše čeka u EU, a EURO birokratima su ponizno odgovorili na više od 4000 pitanja o Hrvatskoj? Od toga mnogi odgovori bili su neistiniti tj. u potpunosti iskrivljuju stvarno stanje u zemlji.

Jedini izlaz iz katastrofe u koju Hrvatska sve brže srlja je okupljanje poštenih izvanstranačkih kompetentnih ljudi i onih iz stranaka koje se nisu kompromitirale u obnašanju vlasti. No, to je teško provedivo, budući da su im moćni mediji najčešće zatvoreni. Kompromitirane stranke ne dozvoljavaju slobodne izbore lošim izbornim zakonom i razbacivanjem novca proračuna (u prošlim izborima 39 milijuna kuna) za svoje predizborno uljepšavanje.

U četiri godine svog mandata, političari ustrajno galame kako su oni prije njih opljačkali narod. Nikoga zbog toga nisu zatvorili što pokazuje da među njima postoji dogovor, a njihove izjave su samo predstava za javnost. Jednako "privatiziraju" kao i oni prije njih. Stoga je za izlazak iz krize i poticaj za stvaranje novih dobara - proizvodnju, nužna nacionalizacija svega onog što je do 1991. bilo društveno ili državno vlasništvo, a tzv. pretvorbom i privatizacijom prešlo u ruke podobnih domaćih i stranih "poduzetnika", te podjela onima koji su tu imovinu stvorili. Kada se vratio iz rata najproduktivniji dio stanovništva već je bio opljačkan. Nestale su tvornice, druga mjesta rada i sve ostalo... Stanovništvo nitko nije ništa pitao a otuđena imovina je poklonjena ili prodana u besćenje. Kad bi netko "posudio" bicikl i prodao ga završio bi u zatvoru, a za otuđenje (u kojem su se pojedinci obogatili) svega onoga što je u tzv. pretvorbi i privatizaciji ukradeno onima koji su to stvorili, nikom se ništa nije dogodilo.

Također je nužno poništiti sve međunarodne ugovore štetne za stanovnike Hrvatske za čije sklapanje nije bilo mandata stanovništva. Ulazak u međunarodne integracije treba

biti isključivo nakon referendumu stanovnika nakon objašnjenja što ih tamo dobro, ali i loše očekuje.

Nužna je ponovna uspostava kriterija vrednovanja rada i znanja, jer su svi kriteriji srušeni. Npr. diplome o školovanju od privatnih poduzetnika u školstvu mogu se kupiti ako se ima nešto novca, a znanje nije bitno. Treba ukinuti preko svake mjere visoke plaća političara i povlaštene mirovine onima koji su ukidali Hrvatsku u ratu i poslije, kao i sve druge povlastice.

Krajnje je vrijeme je da se upravljanje poduzećima i državnom upravom povjери stručnjacima koji to znaju i zaposlenima. Velike su štete od toga što u upravnim i nadzornim odborima još neuništenih poduzeća sjede osobe koje ništa ne znaju o njihovu radu. Da poduzećima upravljaju znalci, a ne političari - podivljali novi kapitalisti – vlasnici(!?) tj. uglavnom bivši članovi SK, riješio bi se i problem nezaposlenosti.

Umjesto proganjanja branitelja, argumentirano se treba suprotstaviti izjednačavanju krivnje za rat i zahtijevati isplatu ratne odštete od agresora, te stvoriti preduvjete za povratak prognanika. Manjinama treba osigurati prava i obveze iste kao što Hrvati imaju u zemljama njihova porijekla.

Umjesto slobodnih izbora osoba u Hrvatskoj se može birati samo liste vođa interesnih grupa - stranaka. Na prošlim izborima bilo više od 5000 imena koja se nisu mogla birati, jer su ih već izabrali vođe stranaka. Očito je, da se unatoč uspjelom TV izvlačenju termina za prikazivanje programa stranačkih i neovisnih listi, od kojih su neki mogli biti vrijedni, nije mogli doprijeti sa novim idejama i ljudima do birača. Dok se u Hrvatskoj ne dozvoli slobodne izbore osoba, dobili bismo mnogo kvalitetniji Sabor, da se imena osoba koje žele u vlast stavi u bubanj i nasumce izvuče imena novih zastupnika. Na taj način izbjeglo bi se međusobno dogovaranje korumpiranih interesnih grupa - stranaka. Glasanje u Saboru bilo bi i uz uporabu mozga i za opće dobro, za razliku od dosadašnjeg koje je samo na osnovi poslušnosti šefovima stranaka koji su ih postavili na svoje liste.

To je samo djelić onoga što bi trebalo napraviti da bi se smanjilo siromaštvo puka u Hrvatskoj.

Napomena:

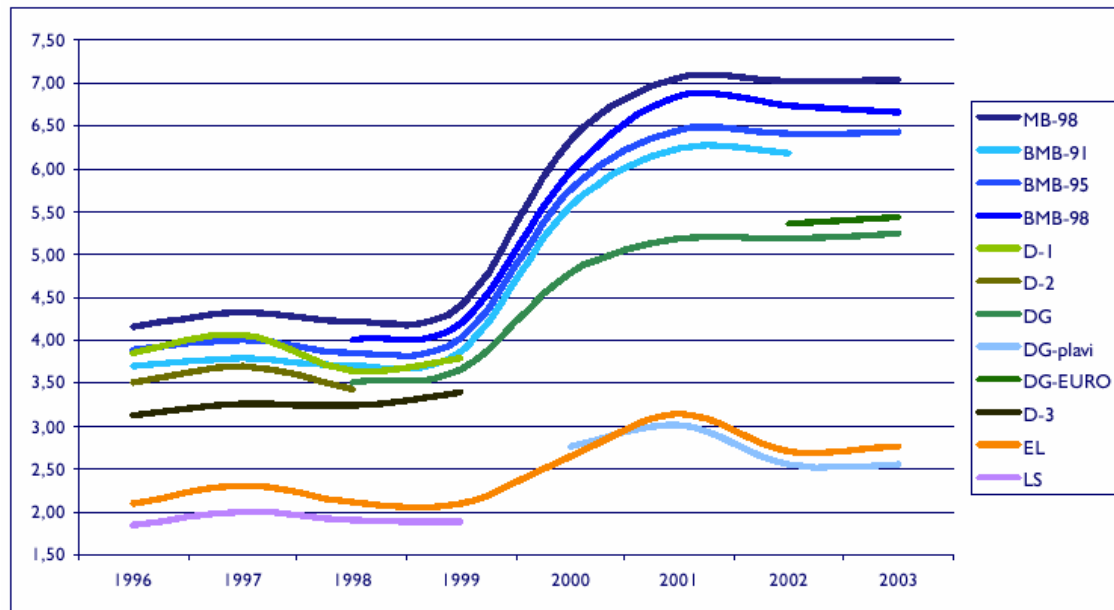
Oni koje zanima više podataka mogu pogledati dodatke:

1. cijene naftnih derivata u Hrvatskoj od 1996. – 2003.
2. cijene nafte od 1861. – 2002. i predviđanja
3. Europa je u drugom smjeru (neracionalnosti u energetici Hrvatske)
4. INA-e, HEP, Jadranski plin, energetika u ratu

* *Vidi adresu:* http://www.kneja.hr/Greenrepublic/web/kolumne/znanost/sc_molak.htm

Autor je doktor tehničkih znanosti (naftno rudarstvo- ležišta plina) - 1977. i magistar prirodnih znanosti (nuklearna i atomska fizika) - 1970.

Dodatak 1.: Cijene naftnih derivata u Hrvatskoj od 1996. do 2003.

Motorni benzin super
 Bezolovni motorni benzin
 Bezolovni motorni benzin
 Bezolovni motorni benzin
 Dizelsko gorivo

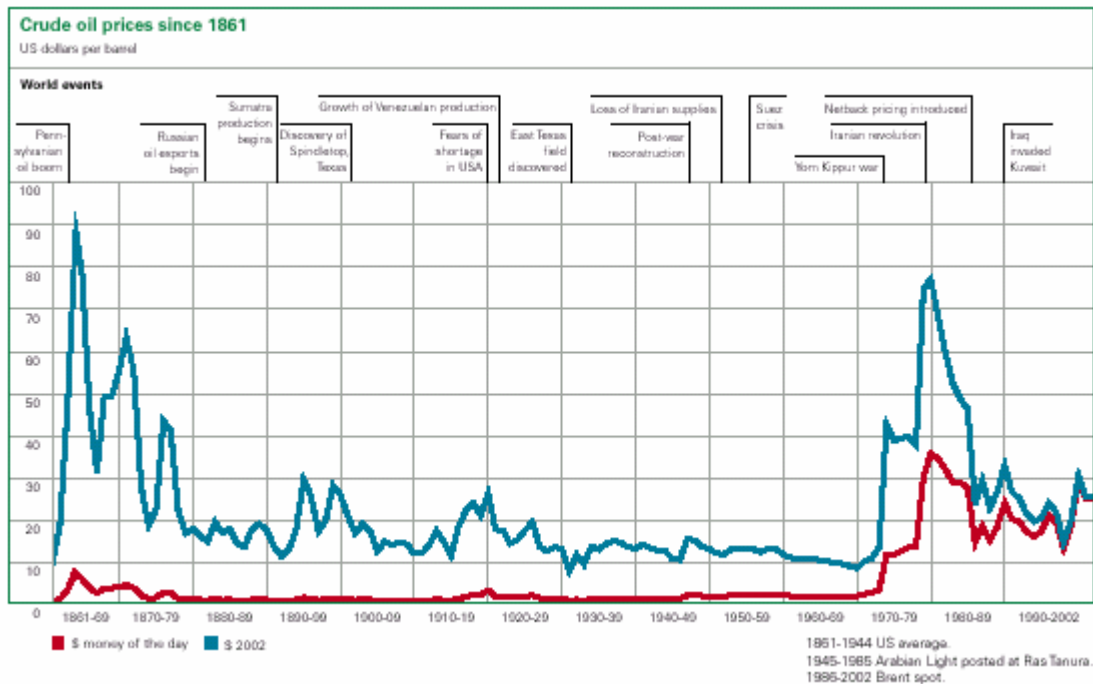
MB-98
 BMB-91
 BMB-95
 BMB-98
 D-1

Leaded Motor Gasoline
 Unleaded Motor Gasoline
 Unleaded Motor Gasoline
 Unleaded Motor Gasoline
 Diesel

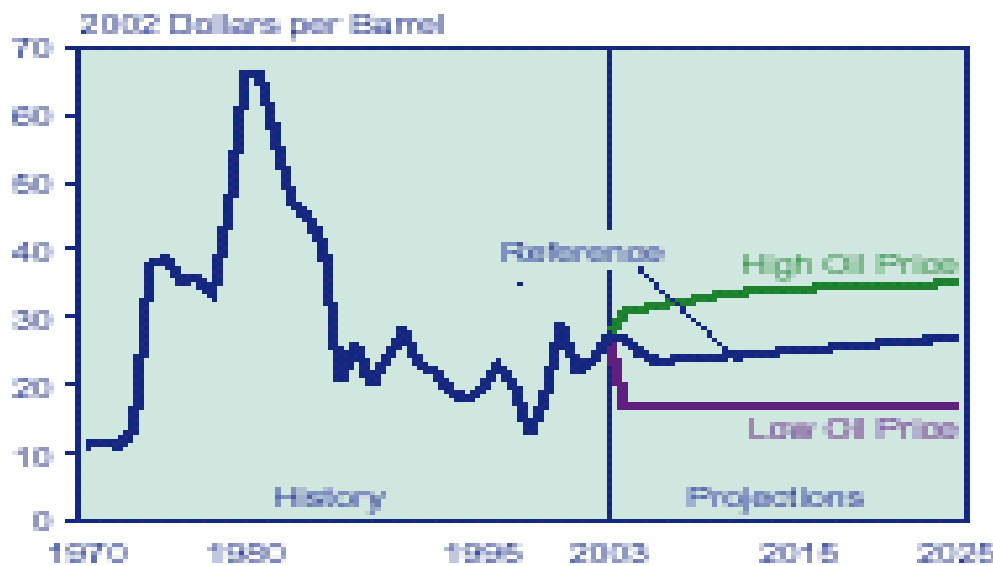
MB-98
 BMB-91
 BMB-95
 BMB-98
 D-1

Izvor: Energija u Hrvatskoj (godišnji energetske pregled) Ministarstvo gospodarstva RH, Zagreb 2004.

Dodatak 2.: Cijene nafte od 1861. do 2002. i predviđanja

Izvor: BP Statistical Review of World Energy June 2003

Sources: History: Energy Information Administration (EIA), *International Energy Annual 2001*, DOE/EIA-0219(2001) (Washington, DC, February 2003), web site www.eia.doe.gov/leaf. Projections: 2003-2004—EIA, *Short-Term Energy Outlook*, on-line version (April 2004), web site www.eia.doe.gov/emeu/stec/pub/contents.html. 2004-2025—EIA, *Annual Energy Outlook 2004*, DOE/EIA-0383 (2004) (Washington, DC, January 2004).

Izvor: International Energy Outlook 2004, DOE/EIA Washington April 2004

Dodatak 3:

ENERGETIKA: EUROPA JE U DRUGOM SMJERU

objavljeno u Alertu br.1, lipanj 2004., str. 14-16, a može se naći i na adresi:

http://www.croinfo.com/3Gospodr/04_06_Bilance_Energ/EU_smjer.html

a neki elementi su sadržani i na adresi (previsoke cijene energenata...)

<http://www.vjesnik.hr/html/2003/11/10/Clanak.asp?r=sta&c=1>

te na adresi (prekomjerne cijene energenata...):

<http://www.kneja.hr/Greenrepublic/web/kolumne/znanost/sc.htm>

Zagreb, 7.6.2004.

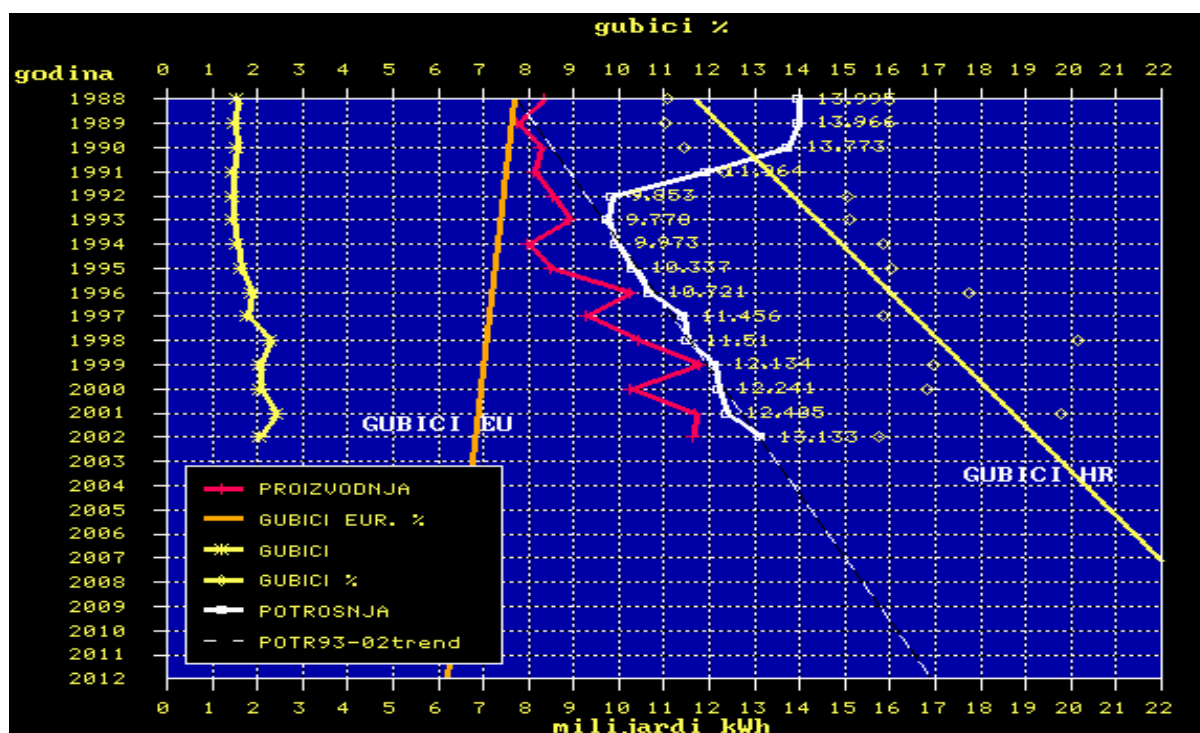
Urednik jednog našeg lijepo uređenog časopisa koji popularno piše o energetici, ali, dakako, češće u interesu energetske monopolne nego stanovništva, u svom nedavnom obraćanju čitateljima između ostalog je napisao: "Nije rješenje koje vodi napretku: mi smo protiv elektrana na plin, ugljen, nuklearnih elektrana i hidroelektrana, a želimo blagodat električne energije."

Ta izjava je u principu u redu, ali treba se upitati zbog čega se ljudi protive novim elektranama i drugim objektima energetike. Problem je prvenstveno u tome što o takvim objektima daju izjave potpuno neinformirani političari, a ne nepristrani stručnjaci, čija mišljenja političari ne uvažavaju i koja kontrolom medija ne propuštaju u javnost. Ako se ljudi protive plinu to je povezano s problemom njegove dobave i cijene o čemu se tzv. stratezi razvitka energetike nikad nisu zabrinjavali. Poznato je kakve su bile redukcije plina pojedinih godina, kako je plin skup za široku potrošnju, te kako se neracionalno troši kod nekih velikih potrošača. Uz to plin nađen u Jadranu se vrlo jeftino izvozi u Italiju, uz vrlo štetan ugovor s Italijom (šteta oko 2 milijarde USD). Tome treba dodati i priču o Enronu tj. pokušaju izgradnje političke plinske elektrane u Jertovcu. Nedavno je i predsjednik republike, koji se sve više pojavljuje kao glasnogovornik interesa INA-e, govoreći o ideji izgradnje terminala za uvoz ukapljenog metana na Krku, izjavio da "nema opasnosti od eksplozije plina jer on ishlapi". Jasno je da takve izjave političara, kao i nedavne u istom stilu o zamisli Družba-Adrija, izazivaju dodatni otpor stanovnika svakoj novoj gradnji. Ugljenu se ljudi protive zbog lošeg iskustva sa jedinom našom elektranom na ugljen Plomin gdje su bili brojni promašaji koji su rezultirali brojnim troškovima uz prodaju u "zajedničko" poduzeće i dovršenje uz velike štete (oko 140 milijuna USD). Tome treba dodati i pokušaj smještaja takve elektrane u Lukovo Šugraje u park prirode Velebit. Godinama se obmanjivalo javnost, a nije dovoljno učinilo da se na vrijeme ljudima objasne rizici i dobrobit termoelektrana na ugljen. Nuklearne elektrane zaista bi bila ludost graditi u jednom posve neorganiziranom društvu kao što je Hrvatska u kojem se ne zna tko što treba raditi i za što odgovarati. Poslije vrlo štetnog ugovora (šteta oko 1,9 milijardi USD) koji su političari 2002. sklopili sa slovenskom stranom oko NE Krško, koju su shvatili kao svoju igračku, samo oni koji nemaju pojma što je nuklearna energija i kakvim posljedicama može rezultirati, mogli bi se zalagati za izgradnju nuklearne elektrane u Hrvatskoj. Za sigurnost te elektrane sa hrvatske strane još uvijek je dominantna samo Kumrovečka škola, kao i ostalom za cjelokupno odlučivanje u energetici u kojoj znanje i stručnjaci već godinama ne trebaju. Protivljenje hidroelektranama, koje se obično inače sviđaju onima koji se zalažu za čiste izvore energije, također je rezultat toga što ljudima nisu na vrijeme objašnjeni rizici i dobrobit

takvih objekata, pa ljudi s pravom ne vjeruju političarima koji propagiraju njihovu izgradnju, a također bez vjerodostojnih argumenata.

GUBICI ELEKTRIČNE ENERGIJE

Ipak ono što je najvažnije prilikom odlučivanja o izgradnji novih elektrana treba biti analiza rada elektroenergetskog sustava, uklanjanje neracionalnosti u tom radu, te nepristrano stručno razmatranje svih raspoloživih izvora za rad elektrana. Samo kratka analiza rada elektroenergetskog sustava pokazuje da ne treba graditi nove elektrane dok se neracionalnosti ne uklone.

Slika 1: Prikazani su: Neto potrošnja električne energije (bijela linija sa kvadratima i brojkama o veličini potrošnje) u Hrvatskoj; trend porasta potrošnje 93-02 (isprekidana bijela linija); proizvodnja električne energije (crvena linija sa vertikalnom crticom), gubici električne energije od elektrana do potrošača (žuta linija sa zvjezdicama); postotak gubitaka u odnosu prema neto potrošenoj energiji (žuti rombovi); trend gubitaka (žuta linija) u Hrvatskoj; postotak gubitaka u odnosu prema neto potrošnji električne energije u zapadnoj Europi (narančasta linija). Za Hrvatsku su korišteni podaci Ministarstva gospodarstva RH, a za zapadnu Europu ministarstva energetike SAD (DOE - USA). Potrošnja električne energije u Hrvatskoj u stalnom je porastu i veća je od proizvodnje (često vrlo slabo iskorištenih elektrana u Hrvatskoj) a razlika se osigurava dobavom - kupnjom iz drugih zemalja (i iz elektrana sagrađenim novcem Hrvatske izvan granica).

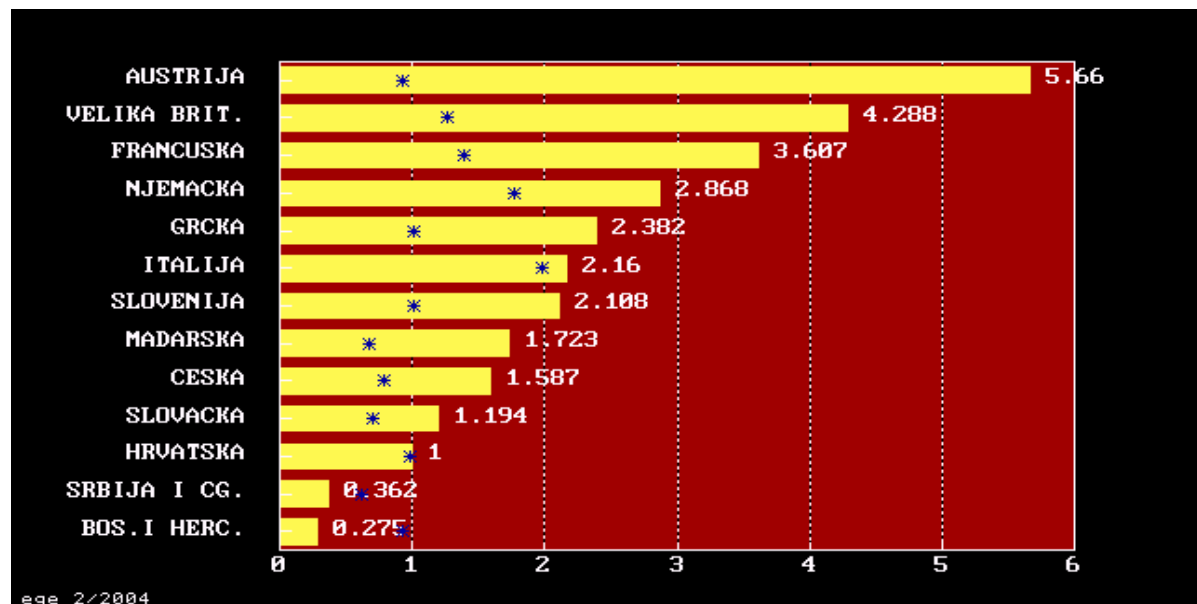
Vrijedi spomenuti neracionalnosti samo u jednom segmentu - prekomjernim gubicima struje. Gubici u dovođenju električne energije od elektrana do potrošača u Hrvatskoj su u stalnom porastu i dosežu vrlo visoke iznose u usporedbi sa zemljama zapadne Europe. Gubici u zemljama zapadne Europe imaju trend stalnog smanjivanja dok je u Hrvatskoj obratno. Zanimljivo je da su gubici bili visoki godina 2001., 1998. i 1996.

kada su bile i zime vrlo niskih temperatura. To upućuje na to da su tih godina bile i velike krađe električne energije za grijanje, pa gubitke osim tehničkih razloga u Hrvatskoj čine i krađe. Ako se radi o krađi (koju spominju političari najodgovorniji za to stanje) valja spomenuti da struju nije jednostavno otuđiti bez suradnje sa zaposlenima HEP-a. Zacijelo se radi o samoposluživanju samih HEP-ovaca, a oni u hijerarhiji vlasti iznad njih ništa ne poduzimaju jer se prema pojedinim iskazima "samoposlužuju" još djelotvornije i skuplje. Veliki gubici (kao i slaba iskorištenost elektrana) pokazuju kako je golemo neracionalno poslovanje HEP-a.

Neke statistike u gubitke ubrajaju i električnu energiju potrošenu u elektranama da bi proizvele struju tj. i samopotrošnju elektrana. U Hrvatskoj su ukupni gubici (dovođenje i samopotrošnja) električne energije 2001. godine bili 2,93 milijardi kWh ili u odnosu na energiju predanu potrošačima vrlo visokih 23,6%. Troškove izgubljene energije, dakako, platili su potrošači - prvenstveno kućanstva. Za usporedbu vrijedi spomenuti da su sva kućanstva u Hrvatskoj te godine potrošila 5,56 milijardi kWh ili da ukupni preostali raspoloživi hidropotencijal za izgradnju elektrana u Hrvatskoj iznosi oko 3 milijarde kWh/god. Termoelektrane (bez toplana) su 2001. ukupno proizvele 3,56 milijardi kWh.

PREKOMJENO SKUP PLIN

Nedavno je iznova, potpuno bezrazložno, kućanstvima poskupio plin. Poslije Domovinskog rata od osnovnih energenata od 1996. god. do danas upravo je plin poskupio najviše, u Zagrebu od 0,96 na 2,08 kn/m³ ili za 117 %. Od naftnih derivata, npr. bezolovni benzin - 95 poskupio je od 3,8 na 7,24 kn/litri ili 91%, dok je struja u prosjeku poskupila za 40% (onima koji najmanje troše, pretežno siromašnima, i po nekoliko stotina posto).

Slika 2: Prikazane su: cijene plina u različitim zemljama u odnosu na cijenu plina u Hrvatskoj (u Zagrebu indeks = 1 oznaka -zvjezdica) za kućanstva; omjeri koliko plina mogu kupiti stanovnici pojedinih zemalja u odnosu na Hrvatsku (indeks =1 stupci označeni brojkama) za ono što prosječno privrede u istom vremenskom intervalu (npr. u

jednom satu). Podaci se odnose na razdoblje prije poskupljenja 1. svibnja 2004. Korišteni su podaci o cijenama plina 2004. god. i bruto domaćeg proizvoda (BDP) UN-a objavljeni u časopisu EGE 2/2004. Podaci dovoljno govore sami za sebe. Ima niz zemalja u kojima je plin jeftiniji za kućanstva nego u Hrvatskoj čiji stanovnici imaju daleko veću kupovnu moć nego stanovnici u Hrvatskoj. No to političarima u "brizi za bolji život" (čiji?) nije bilo dovoljno, pa su ga još poskupjeli.

Domaćinstva su plaćala prije prvomajskog poskupljenja plin u Zagrebu (a ni u drugim područjima Hrvatske koja koriste plin, cijena nije bitno drukčija) po 2 Kn/m³ ili 0,329 USD/m³. Proizvodna cijena plina u kontinentalnom dijelu Hrvatske je do 0,03-0,04 USD/m³, a prodaju ga, dakle, kućanstvima desetak puta skuplje, tj. po 0,329 USD/m³.

Vrijedi istaknuti da se Jadranski plin izvozi Italiji po cijeni 0,063 USD/m³. U toj cijeni (prema ugovoru) uključena je i izgradnja plinovoda od podmorskih ležišta do obale Istre od koje se odustalo (sada se ponovno obećava izgradnja tog plinovoda i tvrdi da je plin morao poskupjeti da bi se taj već plaćeni plinovod izgradio). Godine 2002. izvezeno je 362,2 milijuna m³ (po 0,063 USD/m³), a uvezeno je iz Rusije 1084,4 milijuna m³ po cijeni oko 0,15-0,16 USD/m³. Radi se očito o jako "dobrom" uvoz - izvoz poslu. Ukupno su kućanstva te godine potrošila 548,7 milijuna m³. Cijena plina prije prvo svibanjskog poskupljenja za kućanstva bila je 0,329 USD/m³ (2 kn/m³) ili 5,2 puta viša nego ona po kojoj su plin izvozili u Italiju, što političarima nije bilo dovoljno.

Osim toga političari i trgovci plina stalno tvrde da je u Hrvatskoj plin energent budućnosti, stalno mu povisuju cijenu (a žele da ga ljudi više troše), neracionalno ga troše u političkim tvornicama, a domaće pridobive rezerve su trajnosti svega oko 16 godina. Dobava plina iz inozemstva kao i njegova cijena sve je više upitna i teško će u nabavi plina Hrvatska sa svojim kupovnim sposobnostima moći konkurirati EU sve "gladnijom" za plinom. Kod nas se o plinu fantazira kao i daleke 1917. godine kada je otkriveno prvo ležište plina u Hrvatskoj, pa se odmah željelo graditi elektranu na plin i tramvaj između Lipika i Pakraca i odmah sanjalo, na osnovi plina, o zaustavljanju iseljavanja stanovništva. Političari i trgovci plinom, dakako, imaju pravo sanjati, ali ne smiju obmanjivati javnost neutemeljenim izjavama o svemogućem plinu.

EUROPA JE U DRUGOM SMJERU

Nedavnim bezrazložnim poskupljenjem plina u Hrvatskoj zemlje EU još više se odmiču od Hrvatske po mogućnostima njihovih stanovnika da kupe plin, dok se Hrvatska po tim mogućnostima sve više približava jedino Srbiji i Crnoj gori te Bosni i Hercegovini. Dakle, kao i po gubicima električne energije Hrvatska "ide" u sasvim suprotnom smjeru od Europske unije i zapadne Europe kojima političari žude. Političari koji kreiraju takvu energetiku u kojoj nema ni racionalnosti, ni bilo kakvog tržišta (s konkurencijom) nego samo postoje potrebe političara za novcem tj. "guljenjem" - osiromašivanjem stanovništava stalno višim cijenama energenata, koje postižu bez obzira na upozorenja struke, pokazuju da je Europa u drugom smjeru, a oni to ne razumiju ili ne žele razumjeti.

Dodatak 4.:

Okrugli stol o održivom razvitku, Zagreb, 8.11.2003. u organizaciji Zaklade Heinrich Boll na adresi (Guinnessomanija....): <http://www.kneja.hr/Greenrepublic/web/kolumne/znanost/sc.htm>, a objavljeno je i u (Sigurnost i neki...) Dijalog IV, 5, June 2002. 21-29, Split...., a dijelom i u Vjesniku na adresi (koliko zaista vrijede INA i HEP): <http://www.vjesnik.hr/pdf/2003/07/21/13A13.PDF>

Prodaja INA-e i HEP-a (pisano u svibnju 2002.)

Problem prodaje INA-e i HEP-a osim u tome što se ne znaju razlozi te prodaje je i u njihovoj cijeni koju su razni domaći i strani konzultanti uz basnoslovne honorare sveli na niske grane. U doba HDZ-a su rekli da cijela INA vrijedi 800 milijuna USD, zatim je promjenom vlasti ubrzo postala vrijedna 1,5 milijardi USD. Za usporedbu sa trenutnom cijenom koja se prema onima koji je žele prodati kreće od 1,4 - 1,8 milijardi dolara i najnovijom od 1,5 vrijedi navesti samo nekoliko podataka. Samo pridobive rezerve plina plinskih polja INA-e prema javno dostupnim službenim podacima iznose oko 29 milijardi m³, a cijena po kojoj plin danas plaćaju domaćinstva u Zagrebu je 1,79 kn/m³ ili 0,21 USD/m³. Kada se to pomnoži vrijednost samo plinskih ležišta INA-e stoga iznosi već oko 6 milijardi USD (od toga dakako treba odbiti troškove eksploatacije i distribucije). Pridobive rezerve nafte u Hrvatskoj su oko 72 milijuna barela. Uz cijenu barela od 25 USD to je iznos od oko 1,8 milijardi USD, pa samo u rezervama nafte i plina INA vrijedi gotovo 8 milijardi USD. Vrijedi napomenuti da je vrijednost domaćih rezervi nafte kada se preradi u rafinerijama INA-e u derivate na benzinskim crpkama barem tri puta veća, odnosno iznosi oko 5,4 milijarde USD. Što je s rafinerijama, benzinskim crpkama, naftovodima, plinovodima, opremom, zgradama itd.? Dakle INA sveukupno bez pretjerivanja vrijedi preko deset milijardi dolara. Prodati je za nekakav smiješan iznos od 1,5 milijarde ili čak 800 milijuna USD je u najmanju ruku zločin prema hrvatskom narodu. Što je sa imovinom dijelova INA-e koji su "restrukturiranjem" INA-e postale zasebne tvrtke (INA-Petrokemija, DINA-Krk, Etilen, Jadranski naftovod, INA-plin....) od kojih su neke već rasprodane – "privatizirane"? Kako da im za prodaju tih dijelova INA-e donedavno nije trebao nikakav zakon o "privatizaciji" INA-e, nego je tek sada trebao osvanuti po "hitnom" postupku nadglasavanjem u Saboru?

Slično je i sa Hrvatskom elektroprivredom. Izgradnja elektrane danas stoji od 1-3 milijarde USD/1000 MW snage. Nuklearke koje se vjerojatno neće graditi u Hrvatskoj prvenstveno zbog premalenog elektroenergetskog sustava, su skuplje, dok su ugljenare ili plinske nešto jeftinije (osim dakako čuvenog Plomina), a troškovi hidroelektrana se razlikuju od lokacije do lokacije. HEP raspolaže sa oko 3500 MW elektrana u zemlji, pa se dolazi do vrijednosti (samo) elektrana od 5 - 7 milijardi USD u ovisnosti s kojom se cijenom računa. Ipak tu brojku treba nešto umanjiti zbog starosti elektrana. Što je sa vrijednošću elektromreže, opreme, zgradama itd.? Što je s elektranama izvan Hrvatske koje su izgrađene hrvatskim novcem snage oko 900 MW za koje baš nitko ne brine i tek se tako olako odriče velike nacionalne vrijednosti? Možda se i tu radi o nekakvim internim dogovorima čelnih ljudi hrvatske, bosanske, srpske i slovenske politike. Dakle vrijednost o kojoj možemo govoriti kada je u pitanju HEP također se penje na oko deset milijardi dolara. U tom iznosu nije ni spomenuta vrijednost hidropotencijala koji svake godine "padne" na zemlju. Hrvatske hidroelektrane godišnje proizvedu u prosjeku najmanje oko 5 milijardi kWh električne energije (što je nešto manje nego ukupna potrošnja svih domaćinstava u Hrvatskoj). Po cijeni električne energije za kućanstva u

Hrvatskoj od oko 7,5 USc to je iznos od 375 milijuna USD godišnje. U razdoblju do 2030. do kada "vrijedi" nedavno usvojena "strategija energetskog razvitka Hrvatske" (u kojoj je glavni cilj promijeniti - povećati "socijalne cijene energenata") to je vrijednost od 10,5 milijardi USD, što udvostručuje ukupnu vrijednost HEP-a i penje ju na iznos od oko 20 milijardi USD. Zar to sve treba nekom pokloniti za samo 2 milijarde USD ili manje?

Jadranski plin (pisano 1999.)

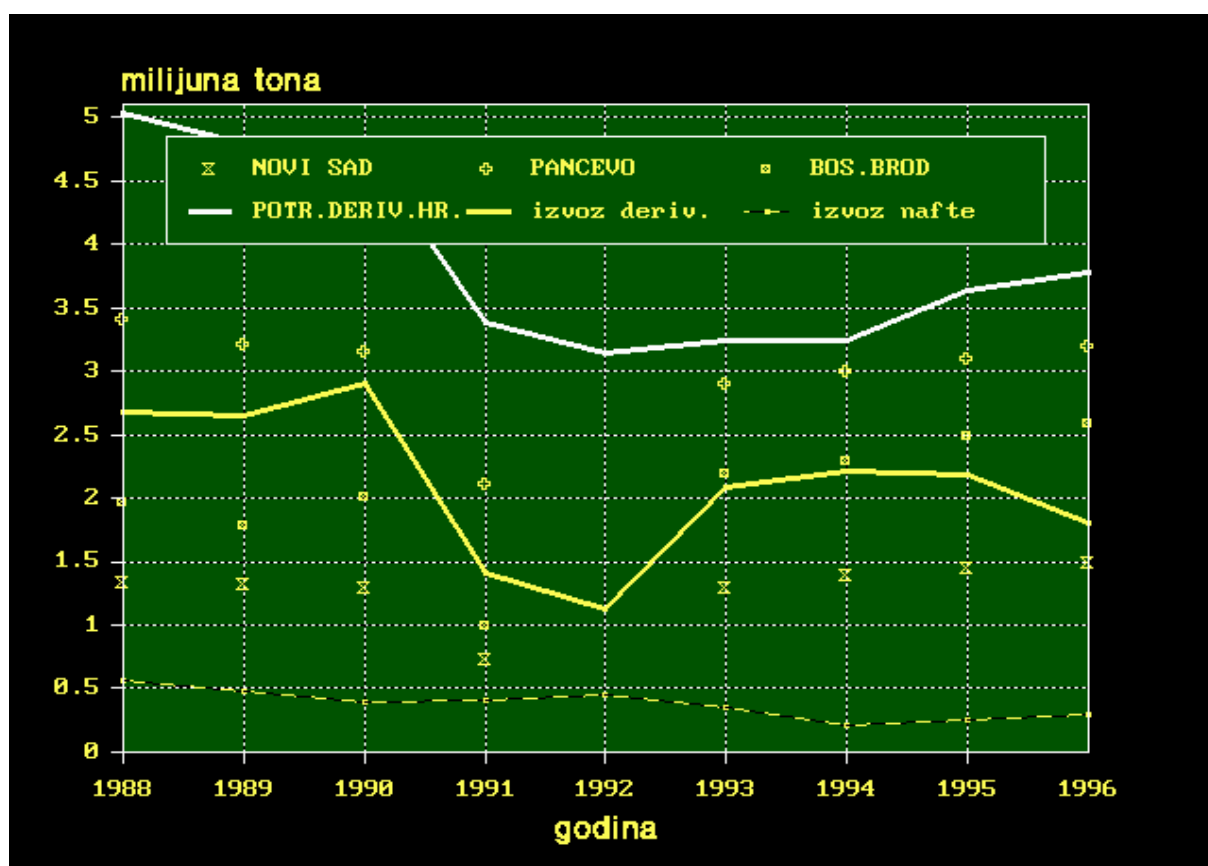
Kao što je poznato iz objavljenih podataka, ležišta plina u hrvatskom podmorju Jadrana sadrže ukupno 11 milijardi m³ pridobiva plina (metana). Planirano je da se ta ležišta privedu proizvodnji uz utrošak 320 milijuna USD što uključuje sustav prikupljanja plina iz plinskih polja i plinovode prema hrvatskoj (od kojeg se odustalo) i talijanskoj obali. Troškove bi dijelili po pola INA i talijanski partner. Zbog troškova koje je INA imala pri otkrivanju i određivanju pokazatelja pridobivanja tih ležišta (izrada mnoštva bušotina) talijanski partner bi uložio 12 milijuna USD više nego INA (ti troškovi INA-e bili su sigurno barem desetak puta veći). Dakle, Ina će uložiti 154, a talijanski partner 166 milijuna USD. Za ulog od 166 milijuna USD talijanski partner će dobiti 4 milijarde m³ plina. Toj sumi, dakako, treba dodati i iznos od 85 milijuna USD, koje će strani partner uložiti u pogon i održavanje sustava proizvodnje za cjelokupno vrijeme njegova korištenja. Stoga će 4 milijarde m³ plina talijanski partner dobiti za 251 milijun USD (0,063 USD po m³). Ostatak plina iz dijela koji bi po ugovoru pripadao INA-i (7 milijardi m³), ako ga ne bi mogla potrošiti kod nas INA bi prodavala za 0,08 USD po m³. Kako upućeni tvrde da INA, a ni država nemaju novaca za svoje učešće u ovom projektu, svoj udio u troškovima INA će isplaćivati prodajom plina. Kada se plinom iz Jadrana (po cijeni 0.08 USD po m³) namiri udio INA-e (troškovi projekta 154 milijuna USD, te pogona i održavanja 113 milijuna USD) ostatak će upravo toliko plina u podmorskim ležištima da se plati izgradnja planiranog plinovoda ispod Jadrana i veza do Karlovca. Dakle, u biti, jadranski plin bit će zamijenjen za cijev za koju se pouzdano ne zna što će se njome i u kojem smjeru transportirati.

Budući da ne bude plinovoda od plinskih polja prema hrvatskoj obali, očito je da se s tim plinom ne računa. Stoga će svaki m³ plina iz prve četiri milijarde m³ Talijani dobiti (po 0,063 USD) za 39 lipa (1 USD u vrijeme pisanja ovog teksta je vrijedio 6,25 kuna, a u trenutku potpisivanja sporazuma s Talijanima i manje), a iz preostalih sedam milijardi m³ (budući da ležišta budu povezana samo sa Italijom) za oko 50 lipa. Za usporedbu vrijedi spomenuti da je cijena jednom m³ plina za kućanstva u Zagrebu 156 lipa. Pridobive zalihe naših podmorskih ležišta plina (11 milijardi m³) s obzirom na potrošnju plina u Italiji su zanemarive. Takva količina plina nije dovoljna Italiji za namirivanje potreba niti za tromjesečno razdoblje (Italija troši više od 55 milijardi m³ plina na godinu). Hrvatskoj je, pak, ta količina plina itekako značajna. Ukupna potrošnja plina svih kućanstava (a to je najprikladniji način korištenja plina) u Hrvatskoj je 1996. godine bila 466 milijuna m³. Ona je dakle dovoljna, uz sadašnju razinu trošenja, za opskrbu svih kućanstava u Hrvatskoj za razdoblje dulje od 23 godine. Tu količinu plina po sadašnjim cijenama kućanstva će platiti 17,2 milijarde kuna (11 milijardi m³ x 1,56 kuna), dok će je Talijani dobiti za 5,1 milijarde kuna (4 mld m³ x 39 lipa i 7 mld m³ x 50 lipa). Nije jasno, zašto se treba odreći domaćeg dobra u vrijednosti 12,1 milijarde kuna (razlika 17,2 - 5,1). Za iznos od 12,1 milijardi kuna (oko 2 milijarde USD) može se izgraditi poprilično kilometara magistralnih plinovoda i plinske mreže ili nekih drugih objekata energetike koji će Hrvatskoj u budućnosti trebati. Primjerice cjelokupni plinovod od talijanske obale do Karlovca, tvrde, koštat će

1,8 milijardi kuna. Spomenuto "trgovanje" pokazuje kako je cijena plina u Hrvatskoj previsoka, kako je bezrazložno povišena u 1996. godini za 33% i kako je treba sniziti.

Naftovod u ratu

Što se već godinama događa u energetici Hrvatske najbolje ilustrira skup održan potkraj 1992. godine u Zagrebu kada je još gotovo trećina Hrvatske bila okupirana. Na tom skupu uz podatke o radu naftovoda prikazane su prognoze rada naftovoda u 1993. i slijedećim godinama. **Dani su podaci o golemim količinama nafte koju se kanilo prevesti naftovodom u rafinerije pod srpskom kontrolom, kao da rata nema. Izgleda da tzv. krajinski četnici nisu znali za te "stručne" prognoze pa nisu dozvolili rad naftovoda, ali je zato ubrzo pronađeno novo rješenje tj. povećan je transport – izvoz naftnih derivata iz Hrvatske, kako agresorski ratni stroj ne bi stao.** Radi usporedbe o kakvim količinama se radi navedena je ukupna potrošnja nafte u Hrvatskoj. Sve količine navedene su u milijunima tona.

Slika: Upotreba i predviđanja uporabe Jadranskog naftovoda, potrošnja naftnih derivata u Hrvatskoj, te izvoz naftnih derivata i nafte iz Hrvatske. Oznake: NOVI SAD, PANČEVO, BOS.BROD - ostvareni transport nafte naftovodom do 1991. i predviđanja od 1993. na dalje u rafinerije pod kontrolom Srbije (1), POTR.DERIV.HR. - potrošnja naftnih derivata u Hrvatskoj (2), izvoz deriv. - izvoz naftnih derivata iz Hrvatske (2), izvoz nafte iz Hrvatske (2)

Izvor:

1. I. Švajcer: JANAF u energetici Hrvatske, Hrvatska energetika u ratu i nakon rata, Forum Hrvatskog energetskog društva (G.Granić), Zagreb 18. prosinca 1992., 31-39
2. Energija u Hrvatskoj (godišnji energetski pregled) Ministarstvo gospodarstva RH, Zagreb 1993., 1994., 1995., 1996., 1997.